

Ondřej Krátký:

BLÍZKOVÝCHODNÍ INTERNACIONÁLA: SPOLEČENSKÁ AKTIVIZACE ÍRÁNSKÉ ŠÍY. ODRAZ TOHOTO PROCESU V IRÁKU, SÝRII A LIBANONU

Oponentský posudek disertační práce

Předkládaná práce se zabývá nepochybně živým, aktuálním tématem, jemuž česká orientalistika, religionistika a politologie takto detailní a erudovanou pozornost doposud nevěnovaly. Mgr. Krátký po úvodním jasném vymezení cílů, užité metodologie, struktury a teoretických východisek práce probírá v jednotlivých, přehledně členěných kapitolách tematiku radikalizace šíy v Íránu ve 20. století, kdy se z velké části transformuje v politickou ideologii, a dále dodnes trvající expanzi tohoto revolucionizujícího pojetí do Iráku, Sýrie a s výrazným dopadem do Libanonu. Heuristickou základnu disertace tvoří velmi rozsáhlá využitá literatura v několika jazycích, včetně arabštiny a perštiny, a podle autorových údajů také poznatky z vlastních výzkumných pobytů ve studovaných teritoriích (kromě Iráku). Informace z použitých, vesměs odborně věrohodných zdrojů autor zpracovává vlastními, převážně politologicky fundovanými úvahami do celkové koncepce, kterou shrnují závěry práce: Menšinová větev islámu, šía, se po staletích značné pasivity ve 20. století výrazně zaktivizovala a stala významným politickým hráčem. Zároveň se šíité ideologicky i fakticky vyprošťují ze sociálního postavení utlačovaných a sebevědomě se hlásí o větší roli ve svých zemích i na mezinárodní scéně. Prominentní místo a respekt si při tom prosazuje jejich duchovenstvo.

Práce je přehledná, koncepčně srozumitelná a přináší množství zajímavých pohledů na různé stránky bouřlivého dění ve zkoumaných zemích. Ocenění si zaslouží skutečnost, že autor zvládl evidovat osobní postoje a vývoj desítek šíitských osobností, které se větší nebo menší měrou na ideové aktivizaci šíy v Íránu i v dalších zemích Blízkého východu podílely, případně stále podílejí. Jednoznačně pozitivně hodnotím, že do závěrečných úvah zařadil téma posavadní diskuse i s náznakem, že střetávání názorů stále pokračuje. Jestliže disertaci v její předložené podobě oceňuji, nemohu zároveň nepoukázat na řadu jejích slabin, které, po mém soudu, nedovolují, aby byla doporučena k publikaci, přestože by naše odborná veřejnost určitě monografii na dané téma přivítala. Své výhrady shrnu do tří okruhů.

Co v práci chybí.

Vím, že u velmi složitých témat moderních dějin nelze nikdy zohlednit všechny možné relevantní stránky. V tomto případě uvedu však mezery, které se bezprostředně vízí k jádru výkladů. Autor opomíjí regionální působení marxismu, proti němuž směřovali svou filosofickou i praktickou organizační aktivitu oba Sadrové: irácký M. Báqir (*Falsafatuná*) i libanonský Músá (hnutí Vyděděných, *Mahrúmín*). Také Chomejního pojmosloví *mustakbarín vs. mostaz'afán* vyjadřuje snahu nahradit koránským lexikem marxistické, případně fanonovské (které do šíitského diskursu přinesl překladem do perštiny Alí Šariátí) výrazivo a postoje. Mimochodem: marxizující syrsko-palestínský aktivista Hádí al-Alawí přirovnával z opačných pozic již fatwu o bojkotu tabáku z konce 19. století k šíitské době latinoamerické „teologie osvobození“. O. Krátký se také vůbec nezmiňuje o hnutí *Mudžáhedín-e chalq*, které se svou propracovanou ideologií kombinující šíismus s marxismem očištěným od ateismu bojovalo proti šáhovu i Chomejního režimu, dokonce i ve spojení se Saddámem za irácko-iránské války.

Výklady by - po mém soudu - měly také věnovat více pozornosti postupným precedentům myšlenky *velájat-e faqíh* i vedle náležitě uvedeného Naráqího, relativizujícím originalitu Chomejního (již autor postuluje na s. 18). Upozorňuji, že na FFUK obhájl v r. 2007 disertaci na takové téma Z. Cvrkal, který probírá názory asi třicítky významných šíitských autorit klestících v minulosti cestu k Chomejního koncepci. Určitá míra politizace byla vedle principiálního kvietismu v šíitském myšlení a praxi přítomna vždy a od doby Safíjovců zesílila. Soudím také, že práci by prospělo více pozornosti islámské teologii obecně, např. komparačně sunnitským proměnám postojů k *idžtihádu* a také myšlenkám Alího Šariátího, o nichž se sice v práci hovoří vícekrát, ale údajně jsou „z hlediska ideologického vnímatelné jen jako statický myšlenkový soubor“ (s. 19). Do diskuse by tu patřily protikladné názory rozvířené r. 1971 knihou Sálehího Nadžafábádího (a dříve již spisem Mudžáhedínů) o interpretaci Husajnovy mučednické smrti u Karbalá; Šariátí zastával proti tradičním kvietistům aktivistické stanovisko a byl rovněž přirovnán k „teologům osvobození“..

V dnešním Íránu má svou váhu také v recenzované práci nezohledňovaný liberalizující filosofický pohled Abdolkaríma Sorúše, kdysi ideologa islámské republiky, který však dorostl v kritického intelektuála s věhlasem disidenta a ikonoborce. Tak k němu vzhlíží kvantitativně i kvalitativně rostoucí anglicky psaná

literatura o myšlenkovém kvasu v Íránu. Tam vyvolal po revoluci rozruch jako politický myslitel o obrodě myšlení, víry i šari'atského práva, na Západě je vnímán jako vřidnější tvář šíitského islámu.

Co se týče Iráku, tam šíitskému politickému aktivismu otevřely značný prostor poměry nastolené Bushovou invazí. O šíitských organizacích a jejich vztazích k Íránu psal u nás v nedávno vydané knize T. Raděj (*Irácké povstání v letech 2003-2009*, Ústav mezinárodních vztahů, 2010). Téma konfliktního vztahu sunnitů a většinových šíitů v současném Iráku, včetně terorismu, nepochybně k tématu disertace patří. (Pro autorovo případné další propracovávání tématu k publikaci upozorňuji na zcela nově vydanou práci Y. Šabacké *Konflikt a politika velmocí na Blízkém východě. Libanon - bitevní pole velmocí*, Plzeň 2011; lze v ní nalézt i pokus o interpretaci příčin zmizení charismatického Músy as-Sadra v r. 1978, s. 234)

Věcné omyly

Nejzávažnější omyly figurují na s. 74. Husajn byl zabit u Karbalá r. 680 (nikoli 653!). Jeho bratr Hasan byl starším (nikoli druhým a posledním!) synem Alího a Fátimou - Mú'awijjou se údajně dohodl, že mu chalífát přenechává jen do jeho smrti, nikoli dědičně. A další omyly: 11. imám se jmenoval Hasan (nikoli Husajn, s. 116) al-'Askari. 12. imám, který se údajně jako malý hoch r. 874 uchýlil v Sámarrá do skrytosti, aby se v eschatologické perspektivě vrátil jako Mahdí nebo *Qá'im*, se jmenoval Abú'l-Qásim Muhammad (nikoli Alí! s. 159 pozn. 388).

Dva poklesky vycházejí z nesprávného pochopení termínů. Šíitským politikům přísluší v libanonském parlamentu místo předsedy, nikoli mluvčího, jak se zřejmě nedomyšlením anglického Speaker objevuje na s. 153 a 179. Autor také nerozlišuje pojmy status a statut, vícekrát tak používá chybný genitiv od výrazu status quo (s. 15, 75, 172, 176, 183; 215).

Formální poklesky

Vedle přehledného rozčlenění, dobré úpravy a pečlivě vedeného poznámkového aparátu práce bohužel vykazuje poměrně značný počet překlepů a jazykových, transkripčních i jiných formálních poklesků. Autor si libuje v nepěkných, zastarale působících adjektívech tvořených od přechodníku minulého (např. „práce příšedších kleriků“ s. 169, „vše do té doby se udavší...“ s. 196 aj.). Nepěkně zní také některé slovní konstrukty (šíitové /namísto šíité/ - vícekrát, existencionální - s. 26, baasovský

/tj. baasistický/ - s. 195, revolucionisté - s. 196) a nepotřebné anglicismy (politický coming-out - s. 160, vnější look - s. 169). Několik souvětí, naštěstí jen opravdu ojedinelé, není syntakticky zvládnuto.

Dále, v prepisech arabských a perských jmen se často vyskytují nesprávnosti, odporující českému odbornému úzu. Někdy jde o nahodilé nedůslednosti (např. při údajích o qádžárovské dynastii, psané porůznu), často však o trvale nesprávné psaní, např. prezident Assad (správně Asad), sáfijovská dynastie (safijovská), Réza (Rezá), Džumblát (Džumblát). U významného termínu *mardža'-e taqlíd* bych doporučoval psaní s koncovým 'ajn, protože prosté *mardža* působí divně. Lepší pořádek si vyžaduje také psaní počátečních velkých písmen. Na závěr podotýkám, že drobné poklesky se objevují i v jinak impozantním bibliografickém přehledu: porušení abecedního pořádku, drobné poklesky v arabských titulech (pod Kol. Aut., např. *al-qawwá* (správně *al-qiwá*) *as-sijásija*).

Souhrnem: Snad nikdy jsem při posuzování doktorských disertací nebyl tak na rozpáchané jako tentokrát, Mgr. O. Krátký definovaný úkol svého výzkumu rozpoznat a analyzovat proces revoluční aktivizace ší'j v Íránu a přijetí, adaptace nebo odmítnutí exportních verzí této ideologie v osobitých podmínkách Iráku, Sýrie a Libanonu přesvědčivě splnil. Mé připomínky o tom, co chybí, ukazují na možnost historického a religionistického prohloubení jeho výkladu a argumentací, nikoli na jejich nesprávnost. Autor nepochybně předkládá významnou práci s promyšlenou a jasně vyloženou koncepcí, přínosnou a užitečnou. Pro české odborné zájemce o problematiku dnešního Blízkého a Středního východu znamená zřetelné obohacení poznatků a perspektiv. Na druhé straně si pro žádoucí publikaci práce vyžádá rozhodně dosti rozsáhlé úpravy. S tímto vědomím a důrazem nicméně práci ve stávající podobě doporučuji k obhajobě, určitě s bohatou diskusí.

V Praze 2. května 2012

Prof. PhDr. Luboš Kropáček, CSc.,

Univerzita Karlova v Praze

